

RIJEČ NADBISKUPA FRANJE KUHARIĆA

Oče Biskupe, draga braćo svećenici, braćo i sestre i svi prijatelji ove velike teme koja vas je i danas ovdje sabrala da studirate, da razmišljate o najvećoj stvarnosti, o kojoj ovise mnoge druge stvarnosti, a to je obitelj. Zato pozdravljam ovu Ljetnu školu, pozdravljam sve sudionike, sve vas ovdje prisutne i želim, eto, zazvati tim prvim susretom Božji blagoslov na vaš rad, na vaše razmišljanje i na vaše zajedništvo. Sigurno je obitelj u centru pažnje, i ona mora uvijek biti u centru pažnje Crkve. Vi ovdje razmišljate o obitelji u svjetlu vjere Crkve i mislim da je to vaš poziv i uopće poziv ovoga Instituta, da našoj Crkvi na ovom tlu i u našem hrvatskom narodu neprestano pali pred savješću svjetlo Božjih misli o obitelji, a isto tako da traži načine i metode kako da progovori suvremenom čovjeku o tom Božjem svjetlu, i tako pokuša, koliko je to do nas, liječiti toga bolesnika, suvremenu obitelj.

Ja se uvijek vraćam na onu svoju misao koju često naglašavam i mislim da je ona fundamentalna: da mi o svim ljudskim problemima i o svim ljudskim fenomenima ne možemo posve ispravno, istinski govoriti, ako se zaista ne udubimo u Božje misli što ih Bog ima o čovjeku. I ja sam uvjeren da je za svakoga od nas čovjek sam po sebi, kao stvarnost tako pun pitanja i tako pun tajni da mi na sva ta pitanja ne možemo naći odgovor samo u ljudskim mislima. Čovjek je tako velik da on sam sebe ne može protumačiti, nego nas tumači Bog. Zato mi o obitelji, mislim, ne možemo uopće ispravno govoriti, niti je definirati, niti joj pokazati putove bez svjetla Božje riječi. I ako uđemo u Sveto Pismo, onda će nam se otkrivati u postepenosti, a Bog je uvijek božanski pedagog, koji je uvijek postepenošću objavljivao svoje misli o čovjeku i o obitelji. Ako uzmemo Sveto Pismo, onda ćemo ipak vidjeti kako je izrasla ta misao Božje svjetlosti u Novom zavjetu i kako je Crkva od početka, uvedena Duhom Svetim u svu istinu, tako u istinu o čovjeku i o obitelji, eto, nastojala razumjeti Božje nakane o obitelji. Zato je ona shvatila da je obitelj ipak neraskidljivo zajedništvo ljubavi, zajedništvo muža i žene. Zato je Isus ustvrdio za to zajedništvo onu svoju riječ: »Što je Bog svezao, čovjek neka ne rastavlja.«

Da li u suvremenom svijetu vrijedi ta riječ? Ima li u suvremenom mentalitetu mjesta za tu Božju koncepciju toga zajedništva? Mnogi se pitaju, neki čak i sumnjaju, a mislim da je naše — i to iz obveze koju imamo prema Božjoj riječi — da naglasimo i danas tu misao Božju, da je obitelj neraskidljivo zajedništvo ljubavi, ljubavi između muža i žene. Stoga i mi danas moramo naglašavati nerazrješivost te ljubavi jer to izvire baš iz naravi ljubavi. Suvremenom čovjeku trebalo bi uvijek tumačiti određene Božje misli i pojave: što je ljubav, što je sloboda, jer to su dvije stvarnosti, dva velika sadržaja, koji tek ispravnim tumačenjem dobivaju svoju pravu sadržajnost. Tako bi trebalo razjasniti i što je ljubav u obitelji, da se ne bismo možda dali zamagliti krivim shvaćanjima, koja danas preplavljaju svijet. Toliko krivih misli, toliko krivih filozofija, toliko često puta blještavih hipoteza iskrivljuju i zamagljuju Božje svjetlo u ljudskim mislima i u ljudskim savjestima! Ja mislim da je u suvremenom svijetu to jedini lijek da spasavamo obitelj u njezinu zajedništvu, u njezinu jedinstvu i da naglašavamo tu stalnu Božju misao i riječ da je obitelj nerazrješiva ljubav.

No što još trebamo naglašavati? Dostojanstvo čovjeka u toj obiteljskoj ljubavi! A mislim da bi trebalo naglasiti i dostojanstvo seksualnosti, jer ona je povezana s obiteljskim životom. Mi smo svjedoci silaženja, sklizanja u pomutnju. Ako, naime, čovječanstvo izgubi tu Božju orijentaciju o čovjeku, ako zaboravi Božje odgovore na pitanja o čovjeku i ako zaboravi Božje tumačenje tajne čovjeka, njegova smisla i njegove konačne svrhe, onda su otvorena vrata svim subjektivizmima i svim relativizmima, onda se sigurno silazi u anarhiju, a to uvijek znači u degradaciju čovjeka. Mislim da bi danas napose trebalo protumačiti, opet u svjetlu Božje misli, tu, rekao bih, tajnu seksualnosti, misterij seksualnosti. Što je ta ljudska seksualnost? Koji je njezin smisao? Ima li ona neko više osmišljenje i može li ona također biti uspinjanje čovjeka i svjedočenje stvarne čovjekove ljubavi ili to također može biti propast samoga čovjeka, a prema tome i propast obitelji? I tu bismo se morali opet vratiti i potražiti punom otvorenošću što Crkva o tome misli. Što Crkva misli o tome *danas*? I što ona *danas* govori o toj tajni seksualnosti?

Svjedoci smo shvaćanja, a prema tome i života, po kome bi zapravo seksualnost trebala da bude mogućnost čovjeka da sebi pruži što više zabave, užitka, neke radosti, i da bi zapravo ona trebala da bude mogućnost da čovjek na ovom svijetu doživi što više neke svoje sreće. Ali to je samo osjetna sreća. Je li to zaista smisao seksualnosti? Propovijeda se slobodna ljubav, govori se da bi trebalo nekako korigirati, možda čak i ukinuti šestu i devetu Božju zapovijed. Jučer ste mogli pročitati u »Vjesniku« kratku recenziju jedne knjige koja predviđa, sociološki promatrajući obitelj u njezinu sadašnjem stanju u Italiji, da će talijanska obitelj postati sve burnija zajednica. Zašto? Zato jer žena želi biti sve slobodnija! Jer ona želi da tumači svoje seksualne zahtjeve samo po zakonu zaljubljenosti i, prema tome, ako se zaljubi u nekoga drugoga, smatra da je slobodno da s njim doživljava seksualnu radost. Dakle, dolazimo u pomutnju, a kad se po-

mute ti temeljni pojmovi, od koga onda možemo očekivati put obnove? Ponovno je potrebno naglasiti punom jasnoćom i odlučnošću nauku »Humanae vitae«!

Čudno je da se izlaskom te enciklike uzvitala tolika bura u krilu same Katoličke Crkve i da se čulo toliko otvorenih kritika, toliko otvorenih prigovora i s katedra i s televizijskih ekrana. Čak se svećenik usudio preko televizije u jednoj zemlji pozvati Papu da odstupi jer da ne shvaća naše vrijeme, jer je prestar za suvremeni svijet! Za kojih desetak godina, kad čovječanstvo uvidi što znači stalno napadati misterij ljudske naravi i do kakvih se degradacija dolazi, možda će tek onda ljudi početi uvidati (a ozbiljni ljudi to već i danas uviđaju) da je u enciklici Humanae vitae ipak pružen lijek za suvremenu obitelj i za suvremeno čovječanstvo i da su načela koja su ondje dana ipak temelj na koji se može postaviti ljudska obitelj, da se izliječi od rak-rane brutalnoga egoizma, seksualnosti krivog shvaćanja i krivog življenja, da se izliječi od krivog pojma ljubavi. Ljubav je, naime, uvijek životvorna, silna samo onda kad je svjedočena potpunim darivanjem samoga sebe.

Ljubav, sloboda i križ, to su tri stvarnosti koje se između sebe veoma povezuju. Slobodi je smisao da se pozitivno opredijeli za ljubav. A smisao je ljubavi da se potpuno žrtvuje i da se potpuno daje. I ja mislim da se to u obitelji mora ostvariti da bi ona ostvarila svoj smisao te da bi najviše poslužila tajni čovjeka, jer je odnos čovjeka i obitelji uvijek recipročan. Obitelj rađa čovjeka, a čovjek stvara obitelj. Kvaliteta obitelji stvara kvalitetu čovjeka, kvaliteta čovjeka stvara kvalitetu obitelji. Zato je bitno čime se taj čovjek hrani, što rasvjetljuje njegov razum i što vodi njegovu savjest. Zato je bitno od čega taj čovjek živi, jer mi čovjeka ipak ne možemo riješiti samo kemijskim formulama i samo nekim psihološkim tvrdnjama, niti sociološkim konstatacijama. Čovjek je ipak neshvatljiv i neizlječiv ako ga ne liječi milost, a to znači Božja prisutnost u obitelji. Ima li živi Bog nešto reći u obitelji? Ima li on mjesta u obitelji? Imaju li njegovi zakoni svoj smisao za život u obitelji? Zato zajedništvo ljubavi muža i žene ne može biti zajedništvo dvaju egoizama, nego, ako je stvarno ostvarena ljubav, onda će je uvijek davati jedno drugome, ali će je dati i drugima. Zato je misterij obitelji u tome da bude izvor života.

Ja sam jedanput čuo jedan razgovor (bio sam svjedok) između muža i žene, gdje je žena rekla mužu tri puta, onako stupnjevito, u gradaciji, u klimaksu: »Mrzim te, mrzim te, mrzim te!« I nikad nisam čuo takvu vibraciju mržnje kao što sam tada čuo vibraciju mržnje u toj riječi žene, koja je ispovjerala svoju mržnju. Drhtala je svaka žilica njezina bića u toj riječi »mrzim te«. Razmišljao sam — kako je to počelo. A počelo je s ljubavlju. Govorili su jedno drugome da se jako vole, da se ljube. On je njoj govorio da je ljubi. A što je zapravo bilo u toj ljubavi? U njoj je titrao egoizam. I ta se žena osjetila silno ponižena i izrabljena brutalnim muškim egoizmom. On je, naime, shvatio ljubav kao da je to samo sebično zado-

voljenje njegove strasti i zato je bezobzirno zahtijevao samo to. U ženi je to stvorilo takvo raspoloženje da je ona njemu uzvratila mržnjom i drhtala je cijelim bićem kad mu je to ispovjedila.

Nisu li danas svijet i čovječanstvo zaraženi takvom vrstom ljubavi, koja nije ništa drugo negoli požuda tijela? A to je daleko od ljubavi! Mi moramo opet otkriti obitelji da je njezina veličina zapravo u služenju drugima. I ako propovijedamo da je to osnovni zakon Evanđelja — žrtvovati se za drugoga, živjeti za drugoga tako da sebe darujemo za život drugoga — onda dolazimo u kontradikciju, ako i u Crkvi nalazimo hipoteze koje zapravo uče muža i ženu da žive egoistički te da taj egoizam nazivaju ljubav. Zato je obitelj zapravo središte problema što će biti s čovječanstvom, što će biti s Crkvom. Obitelj je ta ključna točka! Moramo nužno posvetiti veliku pažnju toj obitelji, ali je ne možemo liječiti kapitulacijom pred duhom svijeta, ne možemo je liječiti kapitulacijom pred seksualnom raspuštenošću suvremenog svijeta, kod koje se toliko govori o emancipaciji i slobodi žene da ona sve više postaje samo roba na tržištu. Mi možemo liječiti obitelj u suvremenom svijetu opet samo istinom. Postoji li ta istina? U mentalitetu svijeta ne postoji apsolutna istina, i uvijek se ponavlja, pa i danas, ono Pilatovo epikurejsko pitanje: što je istina? I da li zapravo uopće postoji neka istina osim konkretne ugodnosti moga životnoga trenutka? Osim interesa moje životne stvarnosti? A istina ipak postoji. Zapamtimo: prva, apsolutna istina nije mrtvi Bog, nego živi Bog, ne krivi bogovi, nego pravi Bog. Krivi bogovi to su svi oni bogovi koje čovjek stvara po svojim subjektivnim raspoloženjima, kao što su i pogani stvarali svoje bogove: jedan je trebao da bude zaštitnik krađe, drugi zaštitnik pijanstva, treći zaštitnik bludnosti itd. Ljudi su stvarali bogove da bi ti bogovi zaštitili njihove težnje. A živi Bog je osloboditelj! I mi moramo govoriti čovjeku kroz Boga, moramo shvatiti čovjeka po Bogu, moramo otkrivati tajnu čovjeka po tajni Božjoj. To se sve onda odnosi i na obitelj.

Što god se odnosi na čovjeka, odnosi se i na obitelj. Moramo opet naglasiti da je živi Bog temelj života i da Bog mora biti prisutan u obitelji. Ako pak on nije prisutan u obiteljskoj ljubavi, onda smo po zakonu te naše ranjene ljudskosti uvijek skloni da skližemo, jer smo ranjeni stvarnošću istočnoga grijeha. Zato, gdje god ne nastupa Bog, gdje Bog ne liječi, gdje Bog ne zahvaća, tamo uvijek prevladava sebičnost, egoizam, mi uvijek postajemo žrtve samih sebe. Zato nam je Isus rekao da će nas istina osloboditi. Samo nas ona može osloboditi. Čovjek je samo onda slobodan kada Bogu kaže »da«. I to je bilo napisano na jednom panou. A reći Bogu »da« znači spoznati i ostvariti istinu o samome sebi. Reći Bogu »da« znači prihvatiti i ostvariti Božju misao i Božji nacrt o samome sebi. I to je zapravo put ljudske veličine, to je put zdravlja obitelji. Egoizam uvijek kaže Bogu »ne«.

Zato načela Crkve, kako ih tumači učiteljstvo Crkve, pa, prema tome, i enciklika »*Humanae vitae*« imaju svoju nenadoknadivu vrijednost kao lijek, kao svjetlo, kao putokaz, kao orijentacija i kao zakon. Danas ljudi

ne vole riječ zakon. Ali zakon, taj Božji zakon, zapravo je otkrivanje istine, ljudske istine, kako ona jest zamišljena i kako će biti ostvarena samo po toj Božjoj misli. Zato nam treba jasnih načela, otvorenih i jasnih nastupa. No moramo naći i načina kako da čovjeku priopćimo tu jasnu istinu, premda znamo da je sjeme riječi Božje bačeno, kaže Isus, zapravo i na tvrdu zemlju, na kamen, na put i korov. Ali naša je dužnost naviještati istinu. I uvijek će se naći obitelji koje će tu istinu svjedočiti. Ima ih i danas. Vi ste svjedoci, vi znate da ima tih obitelji koje žive Božju istinu, koje se uz cijenu velike ljubavi, osvjedočene žrtvom i križem, slobodno opredjeljuju za Božju volju, ostvaruju je i žive za nju. Znaete i to da su to zapravo radosne obitelji, da su one nada.

Mi na Nadbiskupskom duhovnom stolu tražimo i dobivamo izvještaje iz svih naših župa cijele nadbiskupije. To je prilično veliko područje, ono zahvaća velik dio Hrvatske, pa prema tome i veliki dio hrvatskoga naroda. Što spoznajemo? Što nam te brojke govore? Ako bi ovisilo samo o tim našim brojkama, što ih mi primamo s naših područja, onda možemo s tugom, ali opet govoreći istinu, konstatirati da naš narod u nekim krajevima izumire. I ako se takav proces nastavi, bojim se da će svršetak ovog tisućljeća biti i svršetak života u tim krajevima. Čistim biološkim procesom, koji, dakako, pospješuju i uvjetuju mnoge druge nedaće. Ali, eto, činjenica je da mi iz mnogih dekanata naše nadbiskupije stalno dobivamo izvještaje da je više mrtvih nego rođenih. Činjenica je da je smrt jača od života!

Čini se da su nekako i svećenici postali umorni. Više im se ne da zahvaćati u taj problem niti na propovjedaonici, niti u zaručničkim poukama, a bojim se da niti u ispovjedaonici, jer su možda kapitulirali pred nekim idejama da se to pitanje ne postavlja. I sada, kad sam za vrijeme potvrde hodao po nekim našim krajevima i župama, govorili su mi da se u nekim selima u mnogim kućama nalaze još samo starci, da su mnoge kuće već zabijene čavlima. Nema nikoga! I mi smo svjedoci tog stvarno tragičnog umiranja. Što možemo tu učiniti?

S jedne se strane osjećamo nemoćni jer brojni uvjeti utječu na sve to: ta raseljenost, ta stalna tjeskoba, nesigurnost, neizvjesnost, neka apatija, tupost koja sve više zahvaća, kao da se više ne želi živjeti, kao da nam više nije stalo za život. Kako opet podići optimizam života? Čini se da treba ponovno zapaliti što je više moguće to svjetlo, svjetlo ljudskog smisla u onoj konačnoj perspektivi Božje misli, što je čovjek. Kako sada izliječiti situaciju? Dakako, to nije lak posao. I svećenici koji se suočuju s tim problemima sa svim srcem i sa svom savješću osjećaju kako je to silna borba, kako je to teška borba, kako je silno snažno sve ono neprijateljsko što se suprotstavlja samome čovjeku, što gazi samoga čovjeka, i kako je silno bahato, naduto, jako to što mrvli obitelj. I onda postoji opasnost da i svećenik posumnja kao Petar na valovima te da počne nekako napuštati borbu, povlačiti se. Naše je, sigurno, paliti istinu: jasnu, čvrstu, životvornu. Bez istine nema oslobođenja od zla. Bez nje nema obraćenja i zato mi moramo neprestano ponavljati taj poziv na obraćenje.

Zato je vrlo važan odgoj mladih. Ja mislim da je to fundamentalno. Kako će svećenici bar onima mladima, koje sabiru oko sebe, koji se okupljaju oko njih, pokazati put da sazriju za istinsku, obiteljsku ljubav? Kako će ih oduševiti za mladenačku nevinost? Kako će ih oduševiti za misterij seksualnosti, da oni s poštovanjem uvide tajnu seksualnosti i da ne budu žrtve energije koja je izašla iz svojih granica i koja postaje razorna? Sa seksualnošću je nešto slično kao i sa svim energijama svijeta. Dok su one uokvirene u stanovitu zakonitost, dotle mogu veoma dobro služiti čovjeku. No kada te energije izađu iz te zakonitosti, uvijek su rušilačke, uvijek su smrtonosne. Tako i misterij seksualnosti može biti smrtonosan. I pokopao je mnoge civilizacije u povijesti, pa će i ovu pokopati, ako tako nastavi.

Kako mlade oduševiti za nevinost, da se pripreve za onu stvarnu ljubav? Mislim da je to ključni problem, da tu treba početi. Kako ih onda spremati za brak? Ako smo ih — govorim o onima s kojima možemo raditi, koji nam dolaze — oduševili za tu ljepotu nevina života, onda ćemo ih lakše pripremiti za ljepotu prave bračne ljubavi. Ali ako smo im bili nekako lažno milosrdni, pa smo mahnuli rukom — nije to ništa što Bog govori kad kaže: »Ne sagriješ bludno!« i kad govori: »Tko pogleda ženu s požudom, već je učinio preljub!« — ako im ovdje budemo neistiniti, ako ih tu ne dovedemo na pravi put, onda ćemo uzalud govoriti o reformi obitelji.

Evangelje uvijek traži potpuno srce čovjeka, ali Bog neće da to bude prepušteno ljudskoj moći nego to traži snagom svoje milosti. Mi smo zaboravili da je Isus rekao: »Bez mene ne možete ništa učiniti«, da se zapravo u kraljevstvu duše Bog nalazi na svom području, te da mi u tom kraljevstvu duše bez Boga ništa ne možemo učiniti. Ništa ne možemo učiniti bez milosti, bez struje Božje, koja mora biti ukopčana u tu dinamiku ljudskoga života: ništa ne možemo učiniti bez milosti! A znamo li da te milosne struje našega bića nema bez molitve? Jesmo li mlade naučili moliti? Onda ćemo i njihove buduće obitelji naučiti moliti!

Na krizmama razgovaram s djecom (a njih ima poneki put na stotine) o Božjim istinama, pa im kažem: »Sad ćete mi odgovoriti na pitanje, na koje sigurno svi znate odgovor. Ali morate biti iskreni, poštteni!« Onda im velim: »Neka dignu ruke ona djeca u čijim se obiteljima zajednički, glasno moli Bog. Možda ne baš svaki dan, ali bar koji puta na tjedan!« I znate li koliko je djece, možda od dvije stotine njih, znalo dići ruke? Petero, šestero! To je znak da u našim obiteljima nema molitve. Ako pak nema molitve, kako se možemo nadati da će tu biti kršćanskog života? Zato, najveća je praktična zadaća pastorala na tom području da svećenici nauče ljude moliti.

Ima jedna silna napast koja je zapravo isključila molitvu iz obitelji. To su televizija i radio, to je i zaposlenost oca i majke, a to je i ta podvojenost generacija u obitelji, stari i mladi. A sve je to — ta podvojenost, ta borba, taj sukob — od ovoga svijeta, to nije od Duha Božjega. Duh

Sveti ujedinjuje. Pa kako onda da Duh Sveti ne bi mogao ujediniti u jednu zajednicu ljubavi i molitve? I vjere? Ako postoji neki sukob, onda taj sukob ima izvore negdje drugdje, a ne u Duhu Svetom. To se sve tako veže jedno s drugim i ja bih iskreno rekao da se u problematiku obitelji silno upliće i problematika svećenika.

Kako će svećenik učiti moliti ako sam ne moli? Kako će voditi čovjeka u dubine Božje, u dubine samoga čovjeka, koje su otkrivene Božjim mislima i riječima, ako on sam nije čovjek Božje blizine i dubine, ako on sam ne živi u tom Božjem svjetlu, koje je jedini lijek svijeta? Ovaj svijet može biti lijep samo nadvijetom. Neće ga izliječiti nikakva psihologija, niti sociologija bez milosti. Kako će svećenik oduševljavati za ljepotu čistoga srca, ako možda sam nema čisto srce? Kako će shvatiti propovijed na gori i kako će oduševljavati za nju ako sam ne meditira duh te propovijedi?

Htjeli mi to ili ne, Krist je tako htio da u zajedništvu crkvene obitelji, u tom velikom zajedništvu Božje djece, budu ti osobni znakovi Božje prisutnosti, Božjega djelovanja, Božjega darivanja u milosti i u riječi, a to je svećenik. Htio ili ne htio, on je zapečaćen Božjim znakom da bude svjedok Božje riječi i da bude djelitelj njegove milosti. I to njega povlači u taj Božji misterij i u misterij čovjeka. I ako on živi taj svoj misterij Božjega znaka, Božje prisutnosti, Božjega djelovanja, onda je on lijek. Onda će on znati i opet probuditi naše obitelji, liječiti ih, čuvati, voditi ih. Oslanja li se na njega čovjek kršćanin, oslonit će se na nj i otac i majka.

Kad je u Holandiji bila ona zbrka oko biskupa Simonisa, onda sam čitao reportažu jednoga talijanskoga novinara, koji je bio sam gore u Holandiji. Ispitivao je jednu studenticu što ona misli o nekim stvarima. Ona mu je rekla: »Pa znate, mi diskutiramo cijele noći i ujutro se prazni vraćamo kući. Zašto? Jer često u tim ljudskim diskusijama nedostaje Božja dimenzija. Samo je Bog može ispuniti. Često puta mi izmjenjujemo svoje ljudske misli mimo Božje misli. Zato ostajemo prazni.«

Toj istoj studentici jedan je svećenik tumačio kako je on odabrao samo svećeništvo, a ne i celibat. Ona mu je odgovorila: »Ja sam mislila da ste vi odabrali Boga.« Htjela mu je time reći: Znači, kad ste vi to tako odijelili, onda niste odabrali Boga. Da ste, naime, odabrali Boga, bili biste se njemu sasvim dali. I cijeli biste mu se dali. A kad je taj novinar pitao jednoga oca obitelji što misli o tom novom biskupu Simonisu, onda je taj otac obitelji rekao: »Sada bar znam da će taj biskup biti sa mnom protiv mojega župnika, koji mojoj 15-godišnjoj kćerki savjetuje pilulu.«

To sam ja čitao i mislim da je to onaj novinar istinito zapisao. Bilo je to izneseno u »Citta nuova«. Vidite do kakvih mi stvari dolazimo! Mislim da je svećenik zapravo problem, a ako on postane problem, onda će postati problem i čovjek uopće, postat će problem i obitelj. Ali ako svećenik u župi stoji na čvrstom temelju Božje riječi, nauke Crkve, i ako tu riječ svom ljubavljju, svom strpljivošću, svom dobrotom i svom velikodušnošću stalno drobi kao majka kruh djeci te hrani istinom one koje vodi

— i malene, i mlade, i očeve i majke — onda će sigurno biti odjeka te Božje riječi. Istina je, naime, da ta Božja riječ donosi ploda, jer je Isus rekao da donosi stotruki plod u svakom dobrom srcu u koje je položena.

Eto, dopustili ste mi da kažem svoje misli i neke svoje preokupacije u vezi sa svom tom problematikom. Vi ćete o njoj sigurno opširnije razmišljati i studioznije u nju ulaziti u toku ovih dana svoje Ljetne škole. Ali mislim da sam te neke misli morao naglasiti po svojoj savjesti i po odgovornosti pred Bogom te da svi moramo biti svjesni svoje odgovornosti pred Bogom kad govorimo, što govorimo, kad pišemo i što pišemo, kakve misli dajemo, kako hranimo ljude, kako hranimo i naše obitelji. To je zahtjev Crkve, odgovorne Isusu Kristu za spasenje ljudi, to je Božji zahtjev da naše obitelji budu hranjene istinom. Istinom o Bogu, istinom o čovjeku, istinom o Crkvi, istinom o sakramentima, istinom o Kristovu otkupljenju, istinom o milosti treba taj Božji svijet spustiti u taj mali svijet obitelji. I opet podizati dostojanstvo i cijenu žene majke!

Jučer je bila kod mene jedna skupina Amerikanaca — nešto originalnih Amerikanaca, a nešto naših Hrvata iseljenika. Pa kad su se predstavljali po zvanjima, a bilo je tu intelektualaca, profesora, onda su mi predstavili i jednu mladu gospodu. Rekli su: ona je učiteljica, ali ne radi u svojoj struci, ona je u obitelji. Bilo je to rečeno nekako kao da je ona malo podcijenjena što ne radi u svojoj struci. Ali ona je odmah prosvjedovala i rekla: »Zar je to malen posao odgajati djecu?«

Vidite, danas je takav mentalitet, koji se i umjetno podržava i naglašava — emancipacija žene. Ona mora biti emancipirana, oslobođena, a da bi bila što bolje emancipirana, mora imati svoj novac. Da bi pak imala svoj novac, mora imati svoju struku i raditi svoj posao. To sve može biti u granicama istine i dobra, potrebno i zgodno, no ja mislim da bi trebalo naglašavati da žena zapravo daje mnogo više i čovječanstvu i Bogu kad odgaja čovjeka nego kad oblikuje neku materiju. Problem je obitelji zapravo u tom hoće li društvo doći do takvog stanja da bi moglo tako nagraditi oca za njegov rad da on može zaista biti ekonomski temelj svoje obitelji, a da ta obitelj ima majku u svom središtu i da ona odgaja djecu.

Mislim da ljudska psihologija zahtijeva majku, da zahtijeva materinstvo i da se čovjek abnormalno odgaja bez toga. Da mi dolazimo u psihički poremećeni svijet, to je istina. Da psihijatri imaju sve više posla, i to je istina. Da čovjek biva sve više smušen u svojoj glavi, to je također istina. Poremećen je u svom srcu i u svojoj savjesti jer nije rastao u normalnim uvjetima života. A normalni uvjet života jest to da ga nešto grije, da ga nešto stalno rasvjetljuje, da ima neko vodstvo i da u njegov rast nešto prelije iz svoje punine. A tko je to? To je majka u obitelji. Ona osigurava prisutnost stalne topline, stalnoga svjetla, stalne dobrote, stalne punine, koja iz svoga srca izljuje u srca djece. Zato nam toga treba.

Blagopokojni kardinal Stepinac je rekao u jednom razgovoru da je za narod mnogo veća tragedija ako padne žena nego ako padne muškarac. I rekao je: »Ja sam uvjeren: ako je u obitelji dobra majka, muž može biti možda i malo izgubljen — ona će ga dovesti na pravi put i spasiti djecu. No ako u obitelji nema dobre majke, obično će tu malo pomoći dobar otac.« Eto, to su ta pitanja, te brige. Mi to sociološki možemo konstatirati, ali kako to liječiti? Mislim da bez milosti i bez Božje riječi ne možemo.

S tim mislima ja vam želim pun Božji blagoslov u vašem radu, u vašem nastojanju. Pa neka to, možda, izgleda kao gorušično zrno, no neka to gorušično zrno raste. Taj je Božji način za nas uvijek paradoksalan. Dok mi uvijek želimo nastupati s velikim potresima, s velikim grmljavinama, s velikim nastupima i mislimo tako stvarati neku revoluciju u svijetu, dotle Bog stvara revoluciju svijeta počimajući u tišini, s malenim sjemenom.

I što je manje i što je jednostavnije nego rođenje djeteta u Betlehemu i ona šutljiva smrt na križu, i ona dvanaestorica ribara, koji su trebali da raznesu vatru čitavom zemljom? Što hoćete manje? Pa ipak, mi znamo da je iz toga maloga izraslo toliko velikih, divnih stvari kraljevstva Božjega u tolikim dušama i u ovoj povijesti i u svijetu. Tako je i ovaj vaš Institut i ovaj vaš susret ovdje malobrojan, ali bit će blagoslovljen. Ja sam uvjeren da svi imate otvoreno srce za Božju riječ i da želite zaista spašavati čovjeka i spašavati obitelj istinom Božjom i Božjom milošću. I neka tako bude! Hvala vam lijepa!